

مسائل

مستحبات پزشکی / ۲

شبیه‌سازی، نشانه‌های مرگ و زندگی، یائسگی و ...

تهیه و تحقیق: دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی

بوستق
۱۳۸۶

مسائل مستحدثه پزشکی / ۲
شبه سازی، نشانه های مرگ و زندگی، پالسگی و...

- تهیه و تحقیق: دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب • نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۶
- شمارگان: ۱۵۰۰ • بها: ۲۸۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

- ✓ دفتر مرکزی: تم، خیابان شهدا (صفاییه)، ص پ ۹۱۷، تلفن: ۷۷۴۲۱۵۵-۷، شماره: ۷۷۴۲۱۵۴، تلفن بخش: ۷۷۴۳۴۲۶
- ✓ فروشگاه مرکزی: قم، چهار راه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)
- ✓ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان فلسطين جنوبی، دست چپ کوچه دوم (پشت)، تلفن: ۶۶۴۶۰۷۳۵
- ✓ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲
- ✓ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ✓ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ✓ نمایندگی های فروش کتاب مؤسسه در داخل و خارج کشور (شمیره برگه نظر خواهی آثار انتهایی کتاب)

پست الکترونیک: [E-mail:info@bustaneketab.com](mailto:info@bustaneketab.com)

دریافت پیام کوتاه (SMS) فعلا با حروف لاتین: ۱۰۰۲۱۵۵

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت:

<http://www.bustaneketab.com>

با قدر دانی از تمام همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند از جمله:

- اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • ویراستار: مسلم سلگی • چکیده انگلیسی: اصغر سلطانی، عبدالمجید مطوریان • چکیده عربی: سهیله خاتمی • فبا: مصطفی محفوظی • استخراج فهرست ها: فرج الله جهان دوست
- اصلاحات حروف نگاری: امیر حسین علمبردانی • صفحه آرا: احمد اخلی • نمونه خوانی: بیژن سهرابی، ابوالفضل سلیمانی • کنترل نمونه خوانی: محمد جواد مصطفوی • کنترل فنی صفحه آرای: سید رضا محمدی • نظارت و کنترل: عبدالهادی اشرفی • طراح جلد: حسن محمودی و محمود هدایی • آماده سازی: حسین محمدی • سفارشات چاپ: علی عزیزاده و امیر حسین مقدم منش • امور چاپ: سید رضا محمدی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی.

• رئیس مؤسسه

سید محمد کاظم شمس

فهرست مطالب

۱۱	دیباچه
بخش اول: شبیه سازی از منظر فقه و حقوق اسلامی	
(دکتر عباسعلی سلطانی / دکتر حسین ناصری)	
۱۷	درآمد
فصل اول: تاریخچه و آثار شبیه سازی	
۱۹	شناسه شبیه سازی
۲۱	تاریخچه پیدایش و تکامل شبیه سازی
۲۲	آثار شبیه سازی
۲۲	آثار سودمند شبیه سازی
۲۵	آثار زیان بار و خطرناک شبیه سازی
۲۵	الف) آسیب های درونی
۲۶	ب) آسیب های برونی
۲۸	ج) مشکلات فقهی و حقوقی
فصل دوم: برخورد مجامع جهانی با شبیه سازی انسان	
۳۳	نظریات گروه های مذهبی مسیحی
۳۳	چندین نظریه ویژه
۳۵	برخورد جهان اسلام با شبیه سازی انسان

۳۶	عکس‌العمل شخصیت‌های اسلامی
۳۹	فصل سوم: گونه‌های شبیه‌سازی و حکم شرعی آنها
۴۱	فصل چهارم: حکم فقهی و حقوقی شبیه‌سازی انسان
۴۲	دلایل نظریه جواز
۴۲	بررسی نظریه حرمت
۴۳	نقد دلایل قائلان به حرمت شبیه‌سازی انسان
۴۵	پاسخ به دیگر دلایل نظریه حرمت
۴۷	آسیب‌ها و مشکلات قانونی
۴۷	شبیه‌سازی و زنا
۴۷	شبیه‌سازی و نکاح شرعی
۴۸	رابطه نسبی طفل شبیه‌سازی شده
۵۰	رابطه مادری و شبیه‌سازی
۵۱	شبیه‌سازی و ازدواج
۵۱	شبیه‌سازی و توارث
۵۳	فصل پنجم: حکم دیگر اشکال شبیه‌سازی انسان
۵۶	شرایط جواز عملیات شبیه‌سازی انسان

بخش دوم: مقایسه تطبیقی مرگ و زندگی در متون دینی - پزشکی

(سعید نظری توکلی)

۵۸	درآمد
۶۱	فصل اول: حیات
۶۱	ا) تعریف حیات
۶۱	ب) گونه‌های حیات در متون روایی
۶۳	ج) نشانه‌های حیات انسانی
۶۳	۱. نشانه‌های تکوینی
۶۴	رویدن گوشت

۶۵	کامل شدن بدن جنین
۶۵	پیدا شدن صورت انسانی
۶۵	۲. نشانه‌های زمانی
۶۶	کامل شدن چهار ماه
۶۷	سپری شدن سه دورهٔ چهل روزه
۶۸	تمام شدن پنج ماه
۶۸	۳. نشانه‌های فیزیکی
۶۸	گریستن
۶۹	حرکت کردن
۷۲	باز شدن چشم و گوش
۷۳	نتیجه بحث
۷۵	فصل دوم: مرگ
۷۵	الف) مرگ در حوزه دینی
۷۶	تفاوت میان مرگ و خواب
۷۷	انواع مرگ در حوزه دینی
۷۸	کمال یافتن روح
۷۸	فساد یافتن بدن
۷۹	نشانه‌های مرگ در متون دینی
۷۹	نشانه‌های مرگ در روایات
۸۰	نشانه‌های مرگ در متون فقهی
۸۱	ب) مرگ در حوزه پزشکی
۸۱	تعریف مرگ جسدی
۸۱	باز ایستادن قلب از عمل
۸۲	باز ایستادن مغز از عمل
۸۳	باز ایستادن توأم قلب و مغز
۸۴	نشانه‌های مرگ در پزشکی
۸۴	نشانه‌های مرگ حتمی

۸۶	نشانه‌های مرگ مغزی.....
۸۸	نتیجه بحث.....
۸۸	دلایل تدریجی بودن جدایی روح از بدن.....
۹۵	دلایل بقای قابلیت بدن برای تعلق روح، پس از ظهور برخی از نشانه‌های مرگ.....

بخش سوم: نگاهی به یائسگی و آرای فقهی آن

(فرزانه طالقانی/پروانه طالقانی)

۱۰۱	درآمد.....
۱۰۳	فصل اول: کلیات.....
۱۰۳	معنای واژه.....
۱۰۳	تعریف یائسگی.....
۱۰۳	چیستی یائسگی.....
۱۰۴	فیزیولوژی طبیعی یائسگی.....
۱۰۴	علت یائسگی.....
۱۰۵	تشخیص یائسگی.....
۱۰۶	سن یائسگی از نظر پزشکی.....
۱۰۸	عوارض پزشکی ناشی از حکم یائسگی.....
۱۱۰	مشکلات حقوقی ناشی از حکم یائسگی.....
۱۱۳	فصل دوم: بررسی فقهی.....
۱۱۳	۱. آیات.....
۱۱۷	۲. روایات.....
۱۱۸	اول: تصریح به یأس از حیض.....
۱۱۸	دوم: تصریح به حیض نشدن افراد هم‌سن.....
۱۲۰	سوم: تصریح به ارتفاع حیض.....
۱۲۱	چهارم: تصریح به واماندگی از حیض.....
۱۲۱	۳. دیدگاه فقها.....

۱۳۲ بررسی دیدگاه فقها دربارهٔ زمان یائسگی.
۱۳۳ ۱. اگر قرشی یا نبطی باشد شصت ساله و گرنه پنجاه ساله
۱۳۳ ۲. قرشی شصت سال غیرقرشی پنجاه ساله
۱۳۳ ۳. برابری حکم یائسگی در قرشی و غیرقرشی
۱۳۴ ۴. کسانی که متعرض سن نشده‌اند
۱۳۴ ۵. قائلان به احتیاط به جمع میان تروک حائض و اعمال مستحاضه از پنجاه تا شصت سالگی
۱۳۴ ۶. منکران سن یائسگی
۱۳۷ نتیجهٔ مباحث
۱۳۸ ۱. واجب شدن برخی از حرام‌ها با تغییر حکم
۱۳۸ ۲. حلال شدن حرام، در برخی موارد
۱۳۸ ۳. پیدایی ضرر در برخی موارد
۱۳۹ ۴. پیدایی اختلاط انساب در برخی موارد
۱۳۹ سخن پایانی

بخش چهارم: استناد به حدیث نبوی در مباحث پزشکی و درمانی

(تألیف: دکتر محمد سلیمان اشقر/ترجمه و تحقیق: دکتر حسین صابری)

۱۴۳ یادداشتی بر ترجمه
۱۴۵ فصل اول: حدیث نبوی در امور دنیوی
۱۴۶ قلمرو حجیت حدیث
۱۵۱ دیدگاه گزیده
۱۵۹ چند گواه در سخن عالمان
۱۶۵ دسته‌بندی احادیث نبوی در قلمرو امور دنیوی محض
۱۶۵ دستهٔ نخست
۱۶۶ دستهٔ دوم
۱۶۷ دستهٔ سوم

۱۷۳ فصل دوم: احادیث نبوی در حوزه طب و درمان
۱۷۳ گونه نخست: احادیث ناظر به تشریح
۱۷۴ گروه اول: احادیثی درباره اصل طب، طبیب، درمان و شفا
۱۸۴ گروه دوم: احادیثی درباره جزئیات و چگونگی کار درمان و امور بیماران
۱۸۸ گروه سوم: احادیث گویای ابطال برخی شیوه‌های درمان
۱۸۹ گروه چهارم: احادیث ادویه و معالجه با دعا
۱۹۱ گروه پنجم: احادیث ناظر به متنی قرآنی
۱۹۲ گروه ششم: احادیث دربردارنده معالجات و داروها همراه با انتساب آن به وحی
۱۹۵ گونه دوم: احادیث غیر ناظر به تشریح
۲۱۱ اثبات تأثیر این‌گونه داروها و درمان‌ها
۲۱۲ به کار بستن داروها و درمان‌های سفارش شده در حدیث از حیث تبرک یا از سر عقیده
۲۱۷ کتاب‌نامه
۲۳۰ سایت‌های اینترنتی
	نمایه
۲۲۳ آیات
۲۳۵ روایات
۲۳۸ اعلام
۲۴۴ اصطلاحات

دیباچه

روزگاری که در آن هستیم، مقهور علوم و فن آوری‌هایی است که تمدن، فرهنگ و معادلات جدیدی را بنا نهاده است؛ تمدنی که بازایش تحولات چشم‌گیر علمی و فنی در همهٔ زمینه‌ها، افزون بر دست‌آوردهای نوپیدا، مسائل و نگاه‌های تازه‌ای نیز در حوزه‌های گوناگون معرفتی به وجود آورده است.

نتایج این پیشرفت‌های علمی، زندگی بشر را دل‌پذیر و آسان‌تر کرده و توان‌مندی‌های شگرفی را به آن بخشیده؛ اما لطمه‌هایی را نیز به ساحت‌های گوناگون آن، جامعه و محیط زیست وارد آورده است و در کنار خود با پیدایش باورها و اندیشه‌های مختلف، چالش‌های جدیدی را فراروی اندیشمندان گشوده و حتی نگاه‌های تازه‌ای به دین و معارف دینی به وجود آورده است. این نگاه‌ها و برداشت‌ها که عمدتاً از سر غرض‌ورزی نبوده و تنها در فرآیند دگرگونی‌های علمی و فرهنگی رخ نموده‌اند، گاه با ظواهر و احکام دینی در تعارض‌اند و گاه با بنیادهای دینی، به گونه‌ای که انسان معاصر، ممکن است در اصل نیاز خود به دین نیز دچار تردید شود. این خطر، همهٔ ادیان الهی را تهدید می‌کند و عالمان آنها را با رویارویی فرا می‌خواند. در قلمرو فرهنگ اسلامی نیز به ویژه در سدهٔ اخیر، عالمان مسلمان، بخشی از توان خود را مبذول هم‌اوردی با این گونه موضوعات نموده‌اند، چه در حوزهٔ باورها و هنجارها و چه در حوزهٔ احکام و دستورالعمل‌ها.

پاسخ‌گویی به مسائل مستحدثه و نوپیدا در اعصار مختلف در میان فقیهان، امری رایج بوده؛ اما در سدهٔ گذشته، با گسترش علوم و تحولات فرهنگی، صنعتی،

اجتماعی و... شدت یافته است.

یکی از حوزه‌های مرتبط با مسائل نوپیدا حوزه مسائل پزشکی است که مانند دیگر جنبه‌های زندگی پیشرفته، دستخوش دگرگونی‌های بسیاری شده است. این تحولات و پیشرفت‌ها توانسته در بهبود و بالا بردن سطح بهداشت و درمان جوامع و افزایش میانگین سن افراد و کاهش مرگ و میر، خدمات ارزنده‌ای عرضه کند؛ اما در بسیاری نقاط نیز معرفت‌های دینی ما را با مباحث جدیدی در حوزه‌های کلامی، فقهی، حقوقی، اخلاقی، تاریخی و... روبه‌رو کرده است و البته در این میان با توجه به نقش فقه در فرهنگ و تمدن اسلامی، مهم‌ترین و پر حجم‌ترین پرسش‌ها در این حوزه رخ نموده است. بی‌توجهی فقیهان به این پرسش‌ها، ما را با یکی از دو مشکل روبه‌رو خواهد کرد:

الف) بیرون رفتن احکام فقهی از عرصه رفتار فردی و اجتماعی و پدید آمدن یک فضای سکولار - عرفی زده - عاری از رفتار دینی؛

ب) در انزوا قرار گرفتن دینداران و ایجاد سردرگمی و بی‌هویتی در آنان.

و البته فقه اسلامی که مدعی امکان رفتار دین‌مدارانه در دنیای معاصر است، نمی‌باید با بی‌تفاوتی در برابر این‌گونه مسائل و رویکردها، پیامدهای ویران‌گر آن را پذیرا شود؛ از این رو بایسته است که فقیهان و الا مقام راه‌کارهای علمی و در عین حال مطابق با نیازهای روزآمد را ارائه کنند. این تلاش و نهضت علمی تا حدودی در مجامع علمی اهل سنت رونق یافته؛ اما در حوزه‌ها و محافل علمی تشیع آن‌گونه که بایسته است مورد توجه واقع نشده و این در حالی است که روند اکتشافات و دست‌آوردهای جدید علمی، همواره چندین گام جلوتر از تلاش‌های فقهی ما در عرصه مباحث نو پیدا بوده است.

تأکید بر دو نکته دیگر نیز اهمیت دارد:

۱. برخی از این پرسش‌ها جنبه شناختی دارند و باید با مطالعات و تحلیل‌هایی که غالباً بیرون فقهی هستند، پاسخ داده شوند و نادیده انگاشتن آنها موجب حرکت در

یک مدار بسته و منفعلانه برخورد کردن با تحولات جدید خواهد شد. البته این به معنای توقف و رکود در کاوش‌های فقهی که همواره باید برای تعیین بایسته‌های تکلیفی دینداران تداوم یابند، نیست.

۲. آنچه همواره در مطالعات مسائل مستحدثه در دوران ما بسیار نقش کلیدی و مهم یافته، موضوع‌شناسی است، به گونه‌ای که شناخت و تحلیل دقیق و درست موضوع، گاهی به مراتب از حکم‌یابی آن، دشوارتر، طولانی‌تر و پر اهمیت‌تر است. متأسفانه یکی از کاستی‌هایی که در زمینه مسائل مستحدثه وجود دارد، کم‌توجهی به شناخت موضوعات آن است به اندازه‌ای که گاهی بر اثر نبود شناخت کافی، دقیق و علمی از موضوع، فتاوی‌ عجیب و غیرمتناسبی صادر می‌شود. البته برخی از موضوعات پزشکی، روشن و شفافند و مباحث مربوط به آنها بیشتر جنبه حکمی دارد. به هر روی، فقیهان گرامی باید در تعاملی پیوسته با پزشکان، متخصصان و دست‌اندرکاران مسائل بهداشت و درمان، به شناخت و دریافت همه جانبه موضوعات نوپیدا دست یازند.

مجموعه حاضر با هدف تحقق بایسته‌هایی که بدان اشارت رفت، در پاسخ به فراخوان و حرکت پسندیده‌ای که دانشگاه علوم پزشکی مشهد با عنوان «همایش دیدگاه‌های اسلام در پزشکی» برگزار می‌کند، فراهم آمد و امید است که آخرین نباشد. برخی از مباحثی که در کمیسیون‌های ویژه این همایش، مطرح شده از این قرار است:

پیوند اعضا و تشریح جسد؛

شبیه‌سازی (کلونینگ)؛

مرگ از روی ترحم (یوتانازی)؛

تلقیح مصنوعی و اهدای جنین به زوج‌های نابارور؛

سقط جنین؛

ازدواج در بیماری‌های مختلف؛

مسائل ویژه بانوان (دماء ثلاثه و...)

بیماری‌های روانی و طیف اختلالات آن؛

مسائل دیات، حدود و قصاص؛

مرگ مغزی؛

دو جنسی‌ها؛

و....

بسیار روشن است که پاسخ‌گویی به این مباحث، از عهده یک فرد یا یک مؤسسه خارج است و همیاری و مساعدت همه دست‌اندرکاران عرصه فقهات و پزشکی را می‌طلبد. گروه فقه دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی که بخشی از توان خود را در این مسیر وقف نموده، آمادگی دارد تا مقالات، ایده‌ها، طرح‌های پژوهشی مرتبط با فقه پزشکی را دریافت و در صورت تطابق با معیارهای خود، برای انتشار آنها تلاش کند.

پیش از این، دفتر اول از مجموعه فقه معاصر با عنوان مسائل مستحدثه پزشکی انتشار یافته و اینک دفتر دوم با عناوین زیر، به دست‌داران دانش عرضه می‌شود:

۱. شبیه‌سازی از منظر فقه و حقوق اسلامی؛

۲. مقایسه تطبیقی مرگ و زندگی در متون دینی - پزشکی؛

۳. نگاهی به یائسگی و آرای فقهی آن؛

۴. استناد به حدیث نبوی در مباحث پزشکی و درمانی.

در پایان با سپاس از نویسندگان محترم این مجموعه و همه کسانی که ما را در این راه یاری کرده‌اند، امید داریم دفترهای بعدی را نیز عرضه کنیم.

گروه فقه معاونت پژوهشی

دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی